



## Ιατρική, Ευρώπη και ανθρώπινες ιστορίες!


Το παρόν τεύχος του «Εστιάζω» περιλαμβάνει, όπως θα είδατε, αφιέρωμα σε θέματα Υγείας. Κρίνω, λοιπόν, σωστό να θέσω επί κεφαλής των λοιπών βιβλίων ένα μικρό, σχετικά πρόσφατο, δημοσίευμα για την πρώτη Ελληνίδα πτυχιούχο της Ιατρικής Σχολής.

Από τη Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου

**Γεράσιμος Α. Ρηγάτος**

**ΑΓΓΕΛΙΚΗ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ**  
(1878-1954)  
**Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΓΙΑΤΡΟΣ**

Διδάκτωρ, Υφηγέτρια, Έκτακτη και Τακτική  
Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών,  
Λογοτέχνις και Κοινωνικός Παράγων



«συλλογές» - Αργύρη Βουρνά  
Αθήνα 2021

-Γεράσιμος Α. Ρηγάτος, *Αγγελική Γ. Παναγιωτάτου (1878-1954). Η πρώτη Ελληνίδα γιατρός* (εκδ. συλλογές Αργύρη Βουρνά, σελ. 46, ευρώ 6,36). Το μικρό αυτό βιβλίο, λίαν ευσύνοπτο, μας παρουσιάζει διά βραχέων την πρώτη γιατρά από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, που τόλμησε να εγγραφεί το 1893 και από όπου αποφοίτησε το 1897. Η Παναγιωτάτου ενεγράφη μαζί με τη μεγαλύτερη αδελφή της, Αλεξάνδρα (1875-1903), που αποφοίτησε μεν και πρόλαβε να αφίσει και κάποιες ιατρικές μελέτες, αλλά απεβίωσε σε ηλικία μόλις 28 ετών. Η Αγγελική ήταν, πράγματι, χαρισματική γυναίκα. Κεφαλονίτσα και πεισματάρη αλλά και πολύ ευφυής και επιμελής, αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Κερκύρας, εργαζόμενη παραλλήλως ως δασκάλα των Ελληνικών στη Σχολή Καλογραϊών από 14 ετών, για να συμβάλει στον οικογενειακό προϋπολογισμό, και με βασικό αντίτιμο κυρίως τις δαπάνες της γυμνασιακής εκπαίδευσής της! Το πανεπιστήμιο την υποδέχθηκε με μεγάλη απαξίωση από πλευράς φοιτητών, που φώναζαν, σφύριζαν και κτυπούσαν τα πόδια και τα μπιστουάκια τους (τότε πολύ στη μόδα) στα ξύλινα έδρανα των αφιθεάτρων. Και δεν έλειπαν και οι κραυγές του τύπου «Πήγανε να πλύνεις κανένα πιάτο!». Όμως, οι δύο πεισματάρες αδελφές επέμεναν

-Γεώργιος Διον. Πουκαμισός, *Γεωπολιτικά διλήμματα της Ελλάδος στις αρχές του 20ού αιώνα* (εκδ. Παπαζήση, σελ. 304, ευρώ 14,84). Ο συγγραφέας είναι πρόσβης ε.τ. και υπηρέτησε σε πολλές θέσεις τόσο σε χώρες ανερχόμενες, όπως η Ινδία, όσο και στην Ουσόικτον, τη Λευκοσία, το Κίεβο, το Βουκουρέστι και στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, αλλά και ως διευθυντής του Διπλωματικού Γραφείου του Προέδρου της Δημοκρατίας (2013) επί προεδρίας Καρόλου Παπούλια. Το βιβλίο εξετάζει τις διαμορφωθείσες γεωπολιτικές θεωρίες από τα τέλη του 19ου έως τις αρχές του 20ού αιώνας και εκθέτει τις θέσεις που θα καθίσταντο τελικά οι οδηγοί στην πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων, κυρίως της Ευρώπης, μέχρι το 1940 ή και το 1950. Ο κύριος όγκος της μελέτης αναφέρεται, όμως, στην περίοδο από τις παραμονές των Βαλκανικών Πολέμων ως τη Συνθήκη του Μοντραί. Τα όσα γράφονται για τη Μικρασιατική Εκστρατεία από διπλωματικές απόψεις έχουν μεγάλο ενδιαφέρον, διότι ο κ. Πουκαμισός θέτει μια παράμετρο, αντλημένη από τα Αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών μας, για την τουρκική αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου,

και έλαβαν τα πτυχία τους. Μόλις τρία χρόνια μετά, η οικογένεια εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια, όπου ο πατέρας τους αναζήτησε καλύτερη τύχη. Η Αγγελική ειδικεύτηκε στη Μικροβιολογία, την Επιδημιολογία και τελικώς στην Υγιεινή, ενώ η Αλεξάνδρα έγινε παιδίατρος. Η Αγγελική υπήρξε η πρώτη διδάκτωρ της Ιατρικής, η πρώτη υφηγέτρια και, τελικώς, η πρώτη έκτακτη καθηγήτρια της Ιατρικής Σχολής Αθηνών (1938, επί Μεταξά, συμπατριώτη της Κεφαλλονίτη) και πρώτη τακτική καθηγήτρια (1947) στην έδρα της Υγιεινής. Τέλος, το 1950 εξελέγη αντεπιδέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, σπάζοντας ακόμη ένα ανδρικό στεγανό και κατώντας μία ακόμη νίκη στη χειραφέτηση των γυναικών. Το έργο της υπήρξε πλούσιο και σημαντικό στην Αλεξάνδρεια, όπου δημιούργησε και φιλολογικό σαλόνι, τη Φιλολογική Συντροφιά Ελληνίδων Κυριών Αλεξανδρείας, που λειτουργήσε έως τον θάνατό της. Στην Αλεξάνδρεια ανεδείχθη σε σημαντικό παράγοντα της πνευματικής ζωής, καθώς υπήρξε και ιδρυτικό μέλος του Συλλόγου Ελλήνων Επιστημόνων Ιστορίας Α', στον οποίο και κληροδότησε το σπίτι της στην ίδια πόλη. Το επιστημονικό της έργο είναι πολύ πλούσιο, με περισσότερες από 170 μελέτες, κυρίως σε θέματα Υγιεινής και Επιδημιών των τροπικών χωρών. Άφησε και φιλολογικό, αλλά και λογοτεχνικό έργο, ενώ υπήρξε και εξαιρετική μουσικός.

-Παναγιώτης Γεννηματάς, *Το ευρώ και η γερμανική Ευρώπη. Πώς και η Ελλάδα έπεσε στην παγίδα του ευρώ; Επίμετρο Αθανάσιος Γραμμένος* (εκδ. Ροές, σελ. 176, ευρώ 12,72). Ο Παναγιώτης Γεννηματάς (1949-2022) υπήρξε ο πρώτος Έλληνας αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Τραπεζής Επενδύσεων, μετά από πολύ επιτυχή σταδιοδρομία στον οικονομικό και πολιτικό χώρο της Ελλάδος. Το βιβλίο του κινείται σε δύο πόλους, αφ' ενός στο θέμα της πορείας της Ευρώπης προς την οικονομική κρίση με τρόπο οιονεί αυτοκτονικό και αφ' ετέρου στη βεβιασμένη και λανθασμένη κατά τούτο είσοδο της Ελλάδος στην ομάδα του ευρώ, ενώ η οικονομία της και οι γενικότερες δομές της δεν ανταποκρίνονταν στα δεδομένα. Τέλος, τονίζει ότι η νομισματική ένωση έζησε τη χώρα σε σκληρό πλαίσιο, που υποτάσσει ουσιαστικώς όλα τα μέλη της στα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα και εμποδίζει την εφαρμογή ευελίκτων χειρισμών για την αντιμετώπιση των εκτάκτων οικονομικών και πολιτικών προκλήσεων. Τα προβλήματα αυτά γεννώνται, κατά τον συγγραφέα, από τη γενικότερη πορεία πολιτικής και οικονομίας, που μεθοδεύεται συχνά από κλειστά συστήματα διεθνούς εξουσίας.

-Richard N. Coudenhove-Kalergi, *Πρακτικός ιδεαλισμός. Αριστοκρατία - Τεχνολογία - Φιλεργνησμός* (μτφρ.-πρόλογος Ουλίας Ν. Καραγιαννίτσου, εκδ. Λαβύρινθος, σελ. 232, ευρώ 15). Όταν ο ελληνικής καταγωγής Αυστριακός ιδεαλιστής φιλόσοφος και εμπνευστής της «Πανευρώπης» έγραψε το παρόν βιβλίο στα 1925, η πατρίδα του, θύμα του Α' Παγκ. Πολέμου, μετά βίας συσχετόταν από την πλήρη της κατάρρευση και τη διάλυση της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων. Στο βιβλίο περιέχονται τρία δοκίμια του Κούντενχόβε-Καλέργη, που αναφέρονται στα εξής ζητήματα: «Αριστοκρατία» (1920), «Απολογία της Τεχνολογίας» (1922) και «Φιλεργνησμός» (1924). Τα κείμενα μεταφράστηκαν και προσφέρονται για πρώτη φορά στο ελληνικό κοινό, επειδή, κατά τα τελευταία χρόνια, έχει διαμορφωθεί σε κάποιους κύκλους η

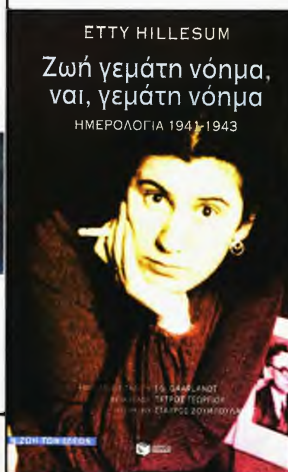
εντύπωση ότι υπήρξε «Σχέδιο Καλέργη» για τη διαμόρφωση της «Πανευρώπης», προδρόμου ιδεοτύπου σχεδίου της Ε.Ε., με βάση βεβαίως τα πρότυπα της πολυεθνικής και οικονομικά αναπτυχιακής πτυχής της Αυστριακής Αυτοκρατορίας. Ο σύγχρονος αναγνώστης θα διαγνώσει ότι τα δοκίμια παραμένουν ακόμη και σήμερα ενδιαφέροντα, έστω και αν η κοινωνία στην οποία απευθύνονται, είχε ήδη πεθάνει το 1914, τουλάχιστον 10 χρόνια προ της συγγραφής τους. Αλλά ο Βικτωριανός στη στάση του Κούντενχόβε δεν μπορούσε να αποδεσμευθεί τελείως από τον κόσμο που γνώριζε και τις προσωπικές του εμπειρίες. Όσο για τον Φλειρηνισμό, ο συμπατριώτης του Αδόλφος Χίτλερ φρόντισε να δείξει ότι η εποχή και οι άνθρωποι της άλλα ζπούσαν...

*Etty Hillesum, Ζοή γεμάτη νόημα, ναι, γεμάτη νόημα. Ημερολόγια 1941-1943 (επιμ. -εισαγωγή) J.G. Gaarlandt, μτφρ. Πέτρος Γεωργίου, επιμ. Σταύρος Ζουμπούλακης, εκδ. Πατάκη, σελ. 424, ευρώ 18,80.* Η συγγραφέας είναι μία 28χρονη Ολλανδοεβραία, που έζησε στην κατεχόμενη Ολλανδία μόλις μερικά τετράγωνα μακριά από εκεί που κρυβόταν η Άννα Φρανκ, περιορίστηκε στο Στρατόπεδο Βέστερμπορκ εντός της Ολλανδίας και το 1943 μετέβη στο Άουβιτς, όπου απεβίωσε τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, σύμφωνα με ανακοίνωση του Ερυθρού Σταυρού. Το Ημερολόγιο, σε 8 τετράδια πυκνογραμμμένα και εξαιρετικά δυσανάγνωστα, διασώθηκε και περιγράφει τη ζωή στο ολλανδικό στρατόπεδο συγκεντρώσεως, όπου, παρά τον υπερπληθυσμό και τις στερήσεις, δεν υπήρχαν θάλαμοι αερίων και κακοποιήσεις πέραν των στερήσεων που έπληξαν τους Εβραίους πριν από τους λουτούς κατοίκους της Ολλανδίας. Δεν ήταν στρατόπεδο εξοντώσεως αλλά εργασίας, και μάλιστα όχι εξοντωτικής εργασίας, αλλά για πολύ μεγάλο αριθμό Ολλανδοεβραίων ήταν και ο τελευταίος σταθμός πριν από τους θαλάμους αερίων του Άουβιτς και του Μπέργκεν-Μπέλσεν. Η νεαρή πεσιματάρια συγγραφέας έστειλε το Ημερολόγιο σε μία φίλη της, με εντολή να φθάσει στα χέρια του συγγραφέως Κλάας Σμέλικ, του μόνου λογοτέχνη που γνώριζε προσωπικά. Εν τούτοις, μεταπολεμικός το κείμενο δεν συνάντησε κανένα εκδοτικό ενδιαφέρον μέχρι το 1980, όταν ο εγγονός του Σμέλικ, επίσης ονομαζόμενος Κλάας, κατόρθωσε το έτος τότε το βιβλίο μεταφράστηκε σε 12 γλώσσες και κυκλοφόρησε σε 14 χώρες. Η Έττυ (Έστερ ήταν το όνομα, αλλά έμεινε γνωστή με το υποκοριστικό της) σπούδασε Νομικά και ολαβικές γλώσσες, προσχώρησε στον Σοσιαλισμό και ίσως και σε αριστερότερες ιδεολογίες, ενώ στις παραμονές του 1939 φαίνεται ότι το ανήσυχο πνεύμα της είχε στραφεί στην Ψυχολογία. Πάντως, το Ημερολόγιο είναι ένα κείμενο δυνατό, αισιόδοξο, για τη δύναμη του ανθρώπου να ξεπεράσει τα δύσκολα και τελικά ανεπίσημα της εποχής εκείνης. Δεν έχουμε εικόνα της ολιγόμηνης παραμονής της στο κολαστήριο του Άουβιτς. Οι εγγραφές καλύπτουν τα έτη 1941 και 1942, έτη διώξεων στην Ολλανδία, αλλά, πάντως, ενώ η οικογένειά ήταν ακόμη ενομένη και έπρεπε ελπίδες.

*-Öğüz Atay, Αποσυνάγωγοι (μτφρ. Νίκη Σταυρίδη, εκδ. Gutenberg/Orbis Litterae/Editio Minor, σελ. 1.000, ευρώ 32).* Πρόκειται ίσως για το σημαντικότερο τουρκικό μυθιστόρημα του 20ού αιώνας, όταν η γείτονα, που σήμερα δοκιμάζεται από τους σεισμούς, ζούσε τον δικό της μετασχηματισμό στη Νεωτερική Εποχή. Ο συγγραφέας (1934-1977) απεβίωσε νωρίς, για να μπορέσει να ολοκληρώσει το έργο του, αλλά πάντως με αυτό το μυθιστόρημα κατέκτησε



επιζήλη θέση στα τουρκικά γράμματα. Πολιτικός μηχανικός ο ίδιος και γιος βουλευτού του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, καθηγητής του Πολυτεχνείου Κωνσταντινουπόλεως, ανήκε στη γενιά εκείνη των Τούρκων που πίστεψε βαθιά στον εκσυγχρονισμό και τον εκδυτικισμό της πατρίδος του. Το λογοτεχνικό έργο του συμπυκνώνεται σε δύο εκδοθέντα εν δώο ζούσε μυθιστορήματα,



ρομαντικά, με ενδοσκόπηση και ταυτόχρονα επιβίωση υπό τις δραματικές συνθήκες ενός ναυαγίου. Σήμερα στις οθόνες της τηλεόρασης, ακόμη και σε εκπομπές τύπου Survivor μιμούνται αυτό το πρότυπο, του Ροβινσώνας!

ένα ακόμη που έμεινε ημιπέλες λόγω του θανάτου του από όγκο στον εγκέφαλο, μία συλλογή διηγημάτων και κάποια θεατρικά. Έχει δημοσιευτεί και το προσωπικό του ημερολόγιο, στο οποίο, όμως, δεν παρέχεται καμία πληροφορία για τη μορφή που σκόπευε να δώσει στην πεζογραφική τριλογία του με γενικό τίτλο «Το πνεύμα της Τουρκίας». Η αφήγηση στο παρόν είναι η εξεικόνιση της τουρκικής κοινωνίας των μέσων του 20ού αιώνας με το βλέμμα μιας παρέας νέων. Μία ευρεία τοιχογραφία μεταβαλλομένων ηθών και πνευματικών διλημάτων.

*-Daniel Defoe, Ροβινσώνας Κρούσος (μτφρ. Γιώργος Μπαρουζής, εκδ. Μεταίχμιο, σελ. 384, ευρώ 17,70 και σε e-book 11,99).* Ο Ροβινσώνας των παιδικών μας χρόνων προσφέρεται εδώ σε νέα μετάφραση, χωρίς προσαρμογές για παιδιά και περιεκτικές μακρών περιγραφών, έτσι όπως γράφηκε και εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1719, κατακτώντας τη θέση του πρώτου αγγλικού μυθιστορήματος στην Ιστορία. Είναι ένα βιβλίο που αδικώς θεωρείται για παιδιά. Αποτελεί αυτό που αργότερα χαρακτηρίστηκε φιλοσοφικό μυθιστόρημα, συνδυάζοντας τα στοιχεία του κλασικού μυθιστορήματος περιπέτειας και εκείνα της φιλοσοφικής αφηγήσεως ενός ήρωα που προσπαθεί να επιβιώσει, ερχόμενος αντιμέτωπος με τα όριά του. Είναι, επίσης, το μυθιστόρημα που έχει γνωρίσει τις περισσότερες απομιμήσεις από όλα τα άλλα είδη, το κείμενο που εισήγαγε τη ρεαλιστική μυθοπλασία και εκείνο που γνώρισε τις περισσότερες εκδόσεις στον κόσμο (δεν υπολογίζουμε μη μυθιστορηματικά βιβλία). Ας προστεθεί ότι έκαμε γνωστό τον συγγραφέα του, του οποίου δεν θυμούμεθα σήμερα κανένα από τα υπόλοιπα, περισσότερο από 500, έργα, κυρίως δοκιμακά και μυθιστορηματικά. Σε αντίθεση με τη σύμβαση του αρχαίου μυθιστορήματος, που απαιτεί μία ιστορία αγάπης με πολλές δοκιμασίες, περιπέτειες και αίσιο τέλος, εδώ έχουμε μία ιστορία χωρίς έρωτες και συναισθήματα